

schalen te gebruiken, en om het zo concreet en eenvoudig mogelijk te houden luidt haar aanbeveling om van 'heden' items gebruik te maken. Het onderzoek, voorafgegaan door een overzicht van bestaande 'well-being'-instrumenten en enkele vooronderzoeken, wordt in deze dissertatie goed gedocumenteerd en gerapporteerd. De hypothesen, en de interpretatie van de resultaten, blijven aan de magere kant. Ik vraag me af of er geen meer directe methoden bestaan om de betekenis van woorden zoals geluk en tevredenheid te achterhalen; de semantische contrastparen techniek ligt voor de hand. En voor wat de positieve en de negatieve antwoordcategorieën betreft, ik moet er niet aan denken dat zich sterk inconsistente resultaten zouden hebben voorgedaan: hoe moeten die geïnterpreteerd worden? Het stellen van dergelijke problemen is mijns inziens nauwelijks zinvol als zich vooraf geen interpretaties van de diverse logische mogelijkheden aandienen. Stella Hoff beperkt zich tot het noemen van enkele auteurs die beweren dat 'well-being is more than the absence of negative individual differences and emotions' (p. 5). Dit is onvoldoende als argument voor een probleemstelling. Het is overigens jammer dat de auteur geen nadere analyse heeft gepleegd van de weinige 'inconsistenten respondenten' op de positieve en de negatieve schalen.

Merkwaardig is de manier waarop met de karteringszin wordt omgesprongen. Via deze zin, waarin acht 'areas of life' en drie tijdselementen (verleden, heden en toekomst) optreden, worden 24 items ontworpen, die in theorie (elk voorzien van 6 antwoordcategorieën-stelsels) $6 \times 24 = 144$ varianten opleveren. Uit de bevinding dat het tijdsfacet er niet toe doet concludeert Hoff dat de karteringszin een correctie behoeft, en haar ontdekking dat de data op deze wijze niet in overeenstemming zijn met een karteringszin ziet zij als een van de voordelen van het werken met kar-

teringszinnen (p. 154). Hier worden echter karteren en het stellen van hypothesen verward; een karteringszin is een definitie die niet weerlegd kan worden.

Ten slotte nog een techneutenopmerking. Vrijwel alle methodologen beschouwen een symmetrisch geformuleerde vijfpuntsschaal (zeer ontevreden/ontevreden/.../zeer tevreden) als een intervallschaal waarbij correlatierekening en factoranalyse geen argumentatie meer behoeft. Mijns inziens terecht; de moderne respondent is gewend geraakt aan vijf hokjes op gelijke afstanden van elkaar op het formulier, en aan de interviewer die ze ook 'zo symmetrisch' pleegt op te dreunen. Maar hoe zit het met een in dit proefschrift aanbevolen 'positief' stelsel zoals 'ontevreden/een beetje tevreden/matig tevreden/tamelijk tevreden/zeer tevreden'? Als we nu toch over woordbetekenissen bezig zijn, zouden we dan niet moeten onderzoeken hoe in zo'n geval de gepercipieerde onderlinge afstanden liggen?

P.G. Swanborn

Leur, J. van de, *Selectie van geschreven informatie. Een exploratief survey-onderzoek naar de perceptie van media(kenmerken), leespatronen en selectiestrategieën van tijdschriftlezers.*

Dissertatie Katholieke Universiteit Brabant. Tilburg University Press, 1995, 197 pp (Handelsuitgave).

ISBN 90 361 9735 X CIP

Een titel *Selectie van geschreven informatie*, zoals bovenstaand proefschrift van Van de Leur heeft, impliceert nogal wat. Misschien dat daarom ook bij nadere beschouwing de teleurstelling des te

groter is. Onderzoek naar lezen, en het lezen van tijdschriften in het bijzonder, kan voor (media-)sociologen om een tweetal redenen interessant zijn. Allereerst komt in de selectie voor specifieke tijdschriften een differentiërend leefstijlkenmerk naar voren. Via het keuzeprocess bij tijdschrift lezen verkrijgt men als het ware informatie over de sociale gelaagdheid waar het smaak betreft in de Nederlandse samenleving. Ten tweede is de vraag relevant of ten gevolge van allerhande media-ontwikkelingen, de interesse voor (specifieke) tijdschriften in de loop der jaren is veranderd. In beider opzichten biedt *Selectie van geschreven informatie* weinig of geen nieuwe inzichten.

Van de Leur signaleert in het inleidend hoofdstuk een ontwikkeling van een sterke afname in de leestijd van tijdschriften, en tegelijkertijd een sterk toegenomen diversiteit binnen het aanbod. Iedere publieksgroep heeft momenteel wel een apart special interest blad. Op basis van deze bestaande situatie komt Van de Leur tot de centrale onderzoeksvraag naar het selectieproces bij tijdschriften. Welke kenmerken brengen lezers nu tot de keuze voor een zeker tijdschrift? Tot op dit punt is de argumentatie te volgen, maar als het onderzoek meer empirisch wordt, gaat het mis. Bij het onderzoeken van bovengeschetste problematiek zijn talrijke ongelukkige beslissingen genomen, die de generaliseerbaarheid en geldigheid van de conclusies ernstig aantasten.

In hoofdstuk 2 beargumenteert Van de Leur accuraat de nadelen van publieksonderzoek, om daarna toch te kiezen voor een dergelijke opzet. Het lijkt alsof Van de Leur niet beseft dat daarmee het onderzoeken van alle inhoudelijk interessante aspecten met betrekking tot selectie onmogelijk is geworden. Om na te gaan waarom lezers kiezen voor een bepaald tijdschrift, zal men in ieder geval ook niet-lezers in beschouwing moeten nemen. Vervolgens kiest Van de Leur

voor een ondervraging van de abonnees van (slechts) vier tijdschriften. Een keuze voor alleen abonnees lijkt al dubieus (denk aan de vrije verkoop!), maar zijn keuze voor twee wetenschappelijke (*Tijdschrift voor Geschiedenis*, *De Nieuwe Taalgids*), en twee populair-wetenschappelijke tijdschriften (*Spiegel Historiael*, *Literatuur*) is dat helemaal. Door uit te gaan van deze vier bladen met een bij uitstek hoog opgeleid, en vakmatig ingevoerd publiek lijkt enige generalisatie onmogelijk. Ter illustratie; 80% van de abonnees heeft een HBO-opleiding of hoger, terwijl maar liefst 68% als docent in het onderwijs werkzaam is. Verder is Van de Leurs keuze voor een exploratieve onderzoeksoptzet volstrekt onduidelijk en onbeargumenteerd. In de sociaal-wetenschappelijke en communicatiewetenschappelijke literatuur zijn voldoende theoretische aanwijzingen die het mogelijk maken de keuze voor tijdschriften in een meer toetsende context te beschouwen. Dan zou men ook de vraag kunnen beantwoorden welk specifiek aspect het meest relevant is bij het kiezen tussen diverse tijdschriften. Van de Leurs laatste ongelukkige beslissing is het beschouwen van selectieprocessen op macro-, meso-, en micro-niveau.

Hoofdstuk 3 behandelt de selectie van informatie op macro-niveau. Het gaat daarbij om de keuze tussen de verschillende media (televisie, radio, naslagwerk, boek, tijdschrift). Deze kwestie is tamelijk onzinnig gegeven het feit dat het hier een publieksonderzoek betreft onder een beperkte lezerskring. Resultaten als 'Geschiedkundige abonnees gebruiken radio significant vaker dan letterkundige abonnees (p. 54)' zijn niet echt informatief. Wel interessant in dit hoofdstuk is een vergelijking van inhoudelijke kenmerken van de diverse media, zoals naar de mate van diepgang, reputatie redactie, en hoeveelheid achtergrondinformatie. Het probleem met de gekozen opzet komt ook op het meso-

niveau aan het licht (hoofdstuk 4). Van de Leur richt zich dan op de vraag welke specifieke tijdschriften men selecteert, binnen het totale segment aan bladen. Het is nogal raar dit keuzeproces te bestuderen voor alleen het publiek van vier zeer elitaire tijdschriften. Generalisatie lijkt derhalve onmogelijk. Hoofdstuk 5 richt zich op de keuze voor specifieke artikelen binnen de vier gekozen tijdschriften (micro-niveau). Het meer inhoudelijk ingaan op de vier bladen lijkt ook gegeven voorgaande kritiek het meest interessant. Echter, het blijkt dat geen enkel persoonskenmerk samenhangt met eigenschappen van de tijdschriften (zoals het aantal artikelen dat men leest, of het percentage dat men van artikelen leest). Van de Leur geeft dat zelf in zijn conclusie ook aan: 'De resultaten leveren dus geen exclusieve determinant op voor het individuele leespatroon (p. 134)'.

Al met al is het onderzoek *Selectie van geschreven informatie* weinig informatief voor (media-)sociologen. De ondoorzichtige en onnodig hoogdravende opzet maken exploratief onderzoek nodig om nog iets interessants uit het boek te destilleren. Daarbij komt dat de gebruikte metingen onduidelijk zijn, en er bij de analyses een groot reservoir aan niet-toereikende bivariate technieken is gehanteerd. De sociologische reikwijdte van dit proefschrift is daarom beperkt. Eerder onderzoek naar lezen geeft heel wat meer informatie over de factoren die bij het keuzeproces een rol spelen, en in deze zin is Van de Leurs onderzoek ook nog eens (te weinig) mosterd na de maaltijd.

Gerbert Kraaykamp

Westerhof, G., *Statements and Stories: towards a new methodology of attitude research.*

Amsterdam: Thesis Publishers, 1994, 189 pp.
ISBN 90 51 70 3139

In deze Nijmeegse dissertatie wordt kritiek geleverd op het gangbare attitude-onderzoek via verbale items en schalen, en worden enkele stapjes gezet in de richting van meer 'gedragsnabij' onderzoek. Aan eigen empirisch materiaal volgens de gangbare benadering wordt de veronderstelling getoetst – en uiteraard niet weerlegd – dat sommige attitude-respondenten ten opzichte van sommige objecten helemaal geen mening hebben; dat de centraliteit van een attitude tussen respondenten sterk uiteenloopt, en dat de wijze waarop bepaalde objecten begrepen worden niet voor een ieder gelijk is. Een boeiend onderwerp waaraan veel meer aandacht zou moeten worden besteed in een tijd waarin beleid nauwelijks meer denkbaar is zonder daaraan voorafgaande enquêtes; waarin public opinion polling daarom big business is, en methodologen de ene mathematische schaalvariant na de andere bedenken zonder zich erg druk te maken over wat al die plichtmatige antwoorden op gestandaardiseerde vragen nu eigenlijk voorstellen. Westerhof komt de verdienste toe dat hij het gangbare onderzoek in een wat breder perspectief – de aan- of afwezigheid van een attitude; de centraliteit van attitudes – heeft geplaatst. Dat hij als theoretisch kader zich vooral door Bourdieu laat inspireren is begrijpelijk voor iemand die enige tijd aan het Centre de Sociologie Européenne heeft doorgebracht, maar het is niet essentieel voor het object van onderzoek. Westerhofs gedachten komen er op neer dat attitudes niet volgens de cognitief-psychologische traditie gezien moeten worden als eigen-